

SAS Péter

KÓS Károly és a Székely Nemzeti Múzeum

(Kivonat)

KÓS Károly 1910 őszén lát hozzá a Székely Nemzeti Múzeum terveinek elkészítéséhez, Sepsiszentgyörgyre 1911 áprilisában utazik le először ez ügyben. Augusztus végén kezdtek épülni a falak, 1913-ban mindhárom épületet átadták tulajdonosuknak, a három székely vármegyének (Háromszék, Csík, Udvarhely). A Székely Nemzeti Múzeum irattárában őrzött, a múzeum építése tárgyában írott tizenkét KÓS-levélből korábban egy került csak közlésre. A GÖDRI Ferenc polgármesterhez (8), a múzeum Építőbizottságához (5), illetve CSUTAK Vilmos múzeumőrhez (1) intézett levelekből (átfedések vannak) nemcsak a tervezői munka és az építkezés szakmai menetébe pillanthatunk be, de KÓS és megrendelői személyi kapcsolatainak alakulását is nyomon követhetjük, a hivatalos fogalmazványoktól a közeli ismeretségre utaló hangvételig

Köztudott volt KÓS Károly és Sepsiszentgyörgy városának jó kapcsolata. Jó emberének tudhatta GÖDRI Ferenc polgármestert, LÁSZLÓ Ferenc és CSUTAK Vilmos múzeumőröket, MALMOS Andor mérnököt, dr. FOGOLYÁN Kristóf főorvost, a későbbiekben fiát, a szintén orvosi hivatást választó dr. FOGOLYÁN Miklóst, valamint dr. KABAY Gábor ügyvédet. Hogy mennyire megszerette ezt a várost, és milyen mértékben kötődött hozzá, mutatja az a sok

terv, mely rajzasztalán született. Ezek jelentősebb része szerencsésen meg is valósult, s ma is áll¹.

Négy évvel a múzeum alapítása, két és fél évvel ma is használatos nevének felvétele után özvegy CSEREY Jánosné ZATHURE-CZKY Emília 1879. szeptember 15-én a székelységnek adományozza a máris jelentősnek számító gyűjteményt. A székely nép körében ismétellen fellobbant a vágy, hogy történelmi emlékei és természeti kincsei megőrzése valamint bemutatása számára állandó épületet emeljen.

Az 1890. május 1. óta megindult rendszeres gyűjtés, adakozás, adományozás eredménnyel járt, 1903 őszén az igazgató-választmány a leendő múzeum épülete számára a Piac-térről a Brassóba vezető országút mentén egy majdnem háromholdas telket vásárolt. Látna a feltételek teljesülését, a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőisége előbb DVORÁK Ede műépítést, majd dr. HÜLT L Dezső műegyetemi tanárt kérte fel, hogy terveznék meg a múzeum épületét. HÜLT L az általános tervrajzot és a homlokzati látképet el is készítette. Az igazgató-választmány látva a barokkos homlokzatot és tapasztalva az egy éve húzódo részletes kiviteli tervek hiányát, úgy döntött, más építést keres. Olyat, aki a kialakítandó nemzeti, magyar építőművészet szellemében készíti a terveit. Így találtak rá a budapesti állatkert ZRUMECZKY Dezső építészársával frissen befejezett KÓS Károlyra. KÓShoz feltétlenül ragaszkodtak, részvételét elengedhetetlennek tartották. Választásuk jóváhagyását azzal indokolták: „hogy új múzeumi épületünk mind a művészi követelményeknek, mint pedig annak a nagyfontosságú kulturális hivatásnak megfelelően, melyet Székelyföldünk művelt társadalmá régóta és teljes joggal hozzá fűz”². A fiatal építőművész felkérésével a szakhatóság is egyetértett.

HÜLT L Dezső nem sértődött meg, sőt belátta, hogy ezt a feladatot nem tudta megoldani. Miután KÓSnak átadta általános terveit, így véleményezte saját munkáját: „Látod, akartam székely épületet kihozni, de nem hiszem, hogy ez volna az igazi”³. 1910 őszén KÓS a tőle megszokott vehemenciával látott munkához. Építés

elődjével ellentétben ő tudta, hogy mit kell csinálnjon: „a székely nemzetnek múzeumot... Igazi székely épületet”. Egy hét alatt elkészítette a lendő múzeum távlati képeit. Miniszteri leirattal végleges megbízást is kapott a további részletes tervekre⁴.

KÓS az első sepsiszentgyörgyi megbeszélésre 1911. április 14-én utazott le, ahol GÖDRI Ferenc polgármester valamint LÁSZLÓ Ferenc és CSUTAK Vilmos múzeumőrök fogadták. Körvonalazódott, majd kialakult a feladat: „múzeumi szempontból jó beosztású, technikai- lag tartós és könnyen karbantartható, művészileg pedig – a székely nemzetet reprezentáló épületet építeni fel”⁵.

A helyszíni egyeztetés után minden úgy ment, mint a karikacsapás. A kiviteli tervet és a költségvetést május 29-én elfogadta a vallás- és közoktatásügyi miniszter⁶. Augusztus végén épülni kezdtek a falak, október 22-én pedig elhelyezésre került az épület alapköve is. 1913-ban a tulajdonos három székely vármegye részére átadhatták rendeltetésének a múzeumot, a külön megtervezett és felépített két múzeumóri lakóházzal együtt.

Az elkészült épület nemcsak múzeuma, de temploma lett a székelyek történelmének és tudományos emlékeinek. Ez szinte szó szerint igaz, mert KÓS olyan építészeti elemeket is felhasználott terveiben, melyek templomok egyes jellemző részeit jelenítették meg. Az építkezés folyamán igyekezett elérni azt a kijelölt célt, hogy lehetőség szerint minden anyag székelyföldi és minden mesterember székely legyen. Az alapfalak és a lábazat örkői kőből készült, a téglát Prázmárról, a cserépet Bodokról, a fehér márvány Gyergyószárhegyről, a faanyag pedig a székely erdőkből érkezett. A zománcos cserépet szerezték be egyedül máshonnan, a pécsi ZSOLNAY-gyárból. MALMOS Andor főmérnök ellenőrzése mellett, MOLNÁR István, SZABÓ Mihály és JÁKÓCS István helybéli vállalkozók vezetése alatt rendre székely kőműves, ács, kőfaragó, asztalos és lakatos mesterember dolgozott.

A múzeummal és a későbbiekben a többi felépítésre került épülettel új szint, egyéni karaktert kapott a város⁷. Ezek a művészi kivitelezésű városképet meghatározó alkotások forrasztották össze KÓS Károly és Sepsiszentgyörgy nevét.

A sikerek, az elismerések után KÓS Károly nem pihent meg a jól megérdemelt babéron, hanem nemzete érdekében tovább munkálkodott szűkebb hazájában. Erre a magatartásra buzdította övét CSUTAK Vilmos is KÓS születése 50. évfordulóján. Szavai ma is megfontolásra, követésre méltóak, nem veszítették el aktualitásukat: „...induljunk, mentest menjünk, siessünk előre, mert kevesen vagyunk, és reánk még sok jó és becsületes erdélyi magyar és székely munka elvégzése vár... A jövő mindig bizonytalan s még csak nem is sejthetjük, mit végezhetnek el gyermekeink és utódaink a reájuk egyetlen igazi és romolhatatlan örökség gyanánt hátramaradó építő munkából”⁸.

Jegyzet

1. KÓNIA Ádám: **KÓS Károly épületek Sepsiszentgyörgyön**. Tanulmányok és közlemények [Aluta V.]. Sepsiszentgyörgy, 1973, 219-35.
2. CSUTAK Vilmos: **KÓS Károly és a Székely Nemzeti Múzeum**. Sepsiszentgyörgy, 1933, 9.
3. KÓS Károly: **A Székely Nemzeti Múzeum építése**. Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára. Szerk.: CSUTAK Vilmos, Sepsiszentgyörgy, 1929. 26.
4. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége levele. Bp., 1911. márc. 22. (Sepsiszentgyörgy, Székely Nemzeti Múzeum irattára, 53-1911)
5. KÓS Károly: **i. m.**, 27-28.
6. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége levele. Bp., 1911. május 31. (Sepsiszentgyörgy, Székely Nemzeti Múzeum irattára, 117-1911)
7. DEBRECZENI László: **A sepsiszentgyörgyi múzeum épületének tervezéséről**. Tanulmányok és közlemények. **i. m.** 213.
8. CSUTAK Vilmos: **i. m.**, 13.

A közölt levelek lelőhelye: Sepsiszentgyörgy, Székely Nemzeti Múzeum irattára.

(A családnevek majuszkulás kiemelését, beleértve a közlésbeli elnevezéseket is, kötet szerkesztési szempontok indokolják. **Szerk. megj.**)

1.

Igen tisztelt Polgármester Uram!

Elsősorbanis bocsánatot kérek, hogy megtisztelő levelükre csak most válaszolok. De kissé későn, csak tegnap jutottam a levélhez, mert nem voltam Pesten. A Székely Nemzeti Múzeum épületének tervezésével ezelőtt két héttel bíztott meg a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége és egyúttal lelkemre kötötte, a lehető sietséget. Mondhatom, hogy talán semmi más megbízást ilyen igaz nagy örömmel nem vehettem volna, mint éppen ezt. Hiszen eddigi minden munkálkodásom, minden dolgom nem volt más, mint éppen a mi erdélyi magyar népünk, a székelység és kalotaszeg népművészetének, építészetének, nyelvének, egész csudásan megmaradt nemzeti karakterének tanulmányozása, hogy annak alapján dolgozhassak, tehessenek valamit, ami talán – magyar lesz.

Ezt a feladatot úgy fogom fel, mint jutalmát eddigi törekvéseimnek és mint buzdítást, hogy tovább is ezen az úton maradjak.

De bocsásson meg, igen tisztelt Polgármester Uram, ha a pennám elragadott kissé. Visszatérek tárgyunkhoz.

Tehát a megbízás vétele után, rögtön érintkezésbe léptem utasítás szerint dr. HÜLT L Dezső építész úrral, aki aztán vázlatait volt szíves átadni és egyúttal a szükséges utasításokat is, mire én nekifogtam, hogy a székely nemzetenek múzeumot csináljak. Igazi székely épületet. Hogy ez hogyan fog sikerülni, azt nem tudom. A vázlatokat elkészítettem, és mostmár nekifogtam a kiviteli tervek készítéséhez. Miután azonban egy és más dologgal szeretnék én magam is tisztába jönni, illetőleg a helyszínen is szeretnék szíjjelnézni, a gyűjteményeket is magam szemével szeretném látni, végre pedig – bocsánat, hogy siettemben ezt hátul hagytam – hogy tiszteletemet tehessen a Múzeum vezetőségénél, elsősorban igen tisztelt Polgármester Uramnál, hogy kívánságaikat, óhajtaikat, az épületre vonatkozó és berendezésére vonatkozó minden gondolatukat lehetőleg megtudhassam, van szerencsém bejelenteni, hogy körülbelül csütörtökön, folyó hó 13-án Sepsiszentgyörgyre utazom. A pontos időpontot még táviratban fogom tudatni, miután a mi mesterségünk olyan, hogy soha sem tudunk semmit sem bizonyosan. Magammal viszem a vázlatokat is. Kérem igen tisztelt Polgármester Uramat, addig is tartson meg engem jó véleményében, amíg azt tettel is kiérdekelni nem fogom.

Mégegyszer bocsánatot kérek a késésért, és levelem rendtelenségéért de sietek, hogy legalább részben pótolhassam a késést.

Budapest, 1911. ápr. 10
Igaz tisztelettel,
KÓS Károly
építész

(Megj.: A levél megjelent: **Fórum**, A Megyei Tükör melléklete 1980. decemberi szám 12-13)

2.

Nagys.[ágos]
GÓDRI Ferenc polgármester úrnak
Sepsiszentgyörgy

Igen tisztelt Polgármester Uram!

Nem írhattam eddig, mert nem volt mit. SEEMAYER-VILIBÁLD úrral a Néprajzi Múzeum Igazgatójával nem tudtam tegnapig érintkezésbe lépni. Tegnap azután a dálnoki ház ügyében levélbeni kérdéssemre azt a választ kaptam tőle, hogy hétfőn, azaz holnap, leutazik Dálnokra, és csak, miután a házat látta, fog nyilatkozni arról, vajjon megveszik-e, vagy sem. Nagyon jó volna, ha a Székely Nemzeti Múzeum részéről meg lehetne őt környékezni, illetőleg a Székely Nemzeti Múzeum ott helyben tudna vele megállapodásra jutni. Ő hétfőn biztosan leutazik, így izente nekem (ápr. 24).

A másik ügy, mely következtében leveletem írom igen tisztelt Polgármester Uramnak, mint a Sz[ékely] N[emzeti] Múzeum elnökének, - az építés ügye. Én ugyanis az 1:100 léptékű kiviteli tervekkel készen lettem és holnap, hétfőn beadom a terveket a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének, mely azután HÜLT L Dezső dr. építész úr által a kultuszminisztériumnak terjeszti fel. Kérem, hogy az építés kezdetének siettetése érdekében mozdítson meg Polgármester Uram mindent, amit lehet, vagy célszerűnek lát; hogy az épületet még az idén tető alá hozhassuk.

Én magam elmegyek a héten a kultuszminisztériumba és szintén siettetni fogom, – amennyire én, mint kisember tehetem – a dolgot. Hiszen az én érdekem is, hogy minél hamarabb álljon az az épület, amelytől én előhaladásomat, nevemnek terjedését, és Erdélyben ismertebbé tételét remélem.

Ennyiben kívántam igen tisztelt Polgármester Uramnak referálni a minket közösen érdeklő dolgokról. Miután pedig még kérem, hogy igaz tiszteletemet és üdvözetemet alkalom adtán legyen kegyes LÁSZLÓ Ferenc és CSUTAK Vilmos tanár urak számára átadni: maradtam igaz tisztelt Polgármester Uramnak, maradtam igaz tisztelettel.

B[uda]pest 1911. ápr. 23.
KÓS Károly
építész

3.

Nagyságos
GÓDRI Ferenc úrnak
polgármester
Sepsiszentgyörgy

Mélyen tisztelt Polgármester Uram!

Igéretemhez képest eljártam a múzeum ügyét, mely véleményem szerint, igen jól áll. A minisztériumban a terv nagyon tetszik, és ott feltétlenül azon lesznek, hogy az építést a legrövidebb idő alatt elkezdjük. Ma a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségénél jártam, ahol MIHÁLIK József felügyelő, előadó úr biztosított, hogy – a tervet még a múlt héten átküldvén Dr. HÜTLÉ építész úrnak – azt minden pillanatban visszavárják. Akkor azután bemutatják HEGEDŰS László orsz[ágggyűlési] képviselőnek, aki a pénzügyi bizottság előadója – és aki egy bank által, melynek ő az igazgatója, rögtön kiutaltja a pénzt és a kultuszminisztérium fogja fizetni az évi animitásokat. Ezt HEGEDŰS megígérte, és ha ő mellette lesz, akkor biztosan megy az ügy szépen. Így állván a dolgok, azt hiszem, nemsokára nekifogunk az építésnek – ha igaz. A minisztériumban a művészeti osztály feltétlenül még az idén tető alá akarja hozni az épületet, és ők maguk a legjobban siettetik.

Ennyiben van szerencsém igen tisztelt Polgármester Uramat a dolgok állásáról tudósítani és ha újabb dolgot megtudok (még ma telefonálok Dr. HÜTLÉnek) ismét referálni fogok. Kérem tisztelteljes üdvözletemet átadni a múzeumór tanár uraknak.

B[uda]pest 1911. máj. 2.

Igaz tisztelettel,

KÓS Károly

építész

Címem: IX. Angyal utca 7a. II 9

4.

Igen tisztelt Polgármester Uram!

Levelét nagyon köszönöm, nekem, munkámnak ez az igazi jutalma. Ezért dolgozok, ezért agítálok. Erőm kicsi, de lelkesedésem nagy. És amit teszek, nem magamért, de nemzetemért teszem. Köszönöm levelét még egyszer. És nagyon-nagyon köszönöm a könyvét. Nem is írok róla, mert sokkal inkább tisztellem és becsülöm Polgármester Uramat, hogysem munkájáról nyilatkozzam én ahhoz kicsi ember vagyok. De nagy gyönyörűséggel olvasom esténként egy magyar szív írásait, egy hegyvidéki, erdélyi székely ember szíve dobogását meghatottan hallgatom.

A Sz[ékely] Nemzeti Múzeum költségvetését (előmérteget) csinálom és azt hiszem, ha közbe nem jő valami, akkor a jövő hét folyamán elküldhetem, hogy ki lehessen tűzni a versenytárgyalást.

Valamint a beadási ill. engedélyezési terveket is elkészítem ezután.

De kérem Polgármester Uramat, hogy az építést magát július hó 15-e előtt ne kezdjük el, mert nagyon gondosan szeretném elkészíteni a munkaterveket (1:50 léptékben), mert nem szeretném, ha valami lényeges hiba csúszna be a sietség miatt, ami úgy nekem, de különösen a múzeumnak ártana.

Annak örvendek nagyon, hogy a költség előirányzatot változatlanul elfogadták, tehát Istennek hála, lehet költeni egy kicsit a szépítésre is.

Kérem tudósítani engem, hogy a múzeumőri lakások, mindkét házban 4 szobából álljanak, vagy egyikben több-kevesebb szobából, hogy nyugodtan dolgozhassak azon is. És kérem végül Polgármester Uram elnözését, ha mostanában nem tudok majd esetleg becses leveleire olyan sürgősen és pontosan válaszolni, de egy hét óta be van mindenem pakkolva és a vonaton gurulnak már részint: költözöm Sztánára (Kalotaszeg). Azt hiszem jövő héten ott már rendben is leszek és akkor aztán nyugodtan, szépen tudok dolgozni, és pihenni is.

Éppen most voltam M[úzeumok É[s] K[önyvtárak] O[rszágos] F[őfelügyelősége]nél és ott nagy örömmel tudatták, hogy a „Régi Kalotaszeg”-ből valami 200 példányt vettek át a múzeumok részére szétosztás céljából. Ennek a komoly sikernek nagyon örvendem.

Kérem tehát Polgármester Uramat, hogy egy nagyon kicsit, mostmár türelemmel lenni méltóztassék, nehogy most, amikor – már szerencsésen dűlőre jutott a Múzeum dolga, túlságos siettetéssel kárt szenvedjen. Télire úgyis fedél alá kerül az épület.

B[uda]pest [1]911 jún. 12.

Igaz tisztelettel,

Kós Károly

építész

[GÖDRI Ferencz megjegyzése 1911. június 27-i dátummal:] Kérjük, hogy júl. 5-ig a kiviteli költségvetést elkészíteni szíveskedjék. Múzeumőri lakásokról leírás és vázlat küldetett.

5.

Mélyen tisztelt Polgármester Uram!

Küldök 1., teljes példány 1:100 léptékű tervet azzal a kérelemmel, hogy lenne szíves azt MALMOS kir[ályi] Úrnak átszarmaztatni azzal az újabb kérelemmel együtt, hogy az otlevő tervrajz példányból az együtt megállapított kemény lyukakat és esetleges egyéb bejegyzéseket ebbe a példányba ceruzával bejegyezni szíveskedjék, és azután azt lehető sürgősen nekem visszaküldeni szíveskedjék, hogy az 1:50 léptékű munkatervek készítésénél, azokat használhassam.

Jelentem, hogy a most küldött rajzon kívül még 2 teljes példány rajzom van, tehát beadási, stb. tervpéldányokról nem szükséges gondoskodni.

Sztána [1]911 júl. hó 18.

Igaz tisztelettel maradtam,

KÓS Károly építész

6.

Nagyságos
GÖDRI Ferenc úrnak
polgármester
Sepsiszentgyörgy

Igen tisztelt Polgármester Uram!

Mellékelten küldök 2 vázlatot a múzeumőri lakásokra vonatkozólag. Az egyik teljesen földszintes, a másik (B. típus) manzardos megoldás. Különböző teljese az adott program szerint készült. A földszintes alapterülete 207. 00 m². A szobák padlóvonala a külső földszín felett 1. 00 m magasan vannak gondolva, a szükség szerint elrendezendő pinchehelyiségek (nagyságuk kívánság szerint) tiszta magassága 2.50 m. Tiszta szobamagasság 3.00 m (esetleg 3.20 m). Kérem mélyen tisztelt Polgármester Uramat, hogy a tervvázlatot és az itt adott körülírásokat tessék megmutatni egy építő mesternek, aki megbízható és azzal egy körülbelül való költség előirányzatot kérni. Mert én így nem tudok Sepsiszentgyörgyre egy földszintes házra árat mondani. Ha egy odaváló mesterember mond valamit, aki ismeri a körülményeket, az minden esetre helyesebb lesz, közelebb fog járni a valósághoz. Ha ezt tudjuk, akkor aztán beszélhetünk a változtatásokról, kívánságokról, speciális elrendezésekről, stb. Nagyon kérem, hogy a küldött terveket (a múzeumét), a kémények bejelölése után, nekem visszaküldetni méltóztatassék.

Sztána [1]911 júl. 24.
Igaz tisztelettel vagyok
KÓS Károly
építész

7.

Székely Nemzeti Múzeum
Tekintetes
Építőbizottsága
Sepsiszentgyörgy

CSUTAK Vilmos múzeumőr folyó év aug. 9-én kelt hozzámtól intézett levelében közvetíti MOLNÁR István és társai építési vállalkozók azon ajánlatát, hogy a múzeum épület alapozásánál a költségvetésben körülírt terméskő helyett kőbetétes betont alkalmaznánk 1:10 keverési arányban.

A magam részéről, először, csudálkozom azon, hogy a vállalkozók már a legelső alkalommal is, amikor még a legelső munkanemről van szó, már változtatást ajánlanak. De eltekintve ettől, a magam részéről, a változtatást csak abban az esetben fogadom el, illetőleg, csak abban az esetben vállalhatom érette a felelősséget, ha 1:7 keverési arányú betont alkalmaznak, és pedig ugyanazon árban, melyben a terméskő alapozást vállalták.

De amennyiben az ellenőrzéssel megbízott m[agyar] kir[ályi] államépítészeti hivatal vállalja a felelősséget, úgy én nem fogom ellenezni az 1:21 arányú betont sem, de kérem, hogy e megjegyzéseimet az építési naplóba bevezetni és az építési ellenőrrel aláíratni szíveskedjenek addig is, míg magam azt aláírom.

Sztána, [1]911 aug. 11.

Mély tisztelettel
KÓS Károly
építész

8.

A
Székely Nemzeti Múzeum
tekintetes
Építőbizottságának
Sepsiszentgyörgy

Mélyen tisztelt Építőbizottság!

Folyó hó 7-én kelt hozzámtól intézett b[ecsces] levelükre van szerencsém a következőkben válaszolni:

1., A terveket átvizsgálva felajánlom a teljesebb bizottságot, hogy én a múzeum lépcsőszelességét mai méretében teljesen elegendőnek találom, miután szabad lépcső és középben, a lépcsőkarok között is elegendő tér marad, hogy az esetleges kényesebb bútorokat és muzeális tárgyakat ütődéstől menten ne a lépcsőn keljen felhordani, hanem szabadon felhúzni lehessen az I. emeletre.

2., A M[úzeumok] É[s] K[önyvtárak] O[rszágos] F[őfelügyelősége] szakértő építész felülvizsgálván annak idején az épületet, muzeális szempontból azt kifogástalannak találta, vagyis a lépcső karszelességét ő is elegendőnek ítélte.

3., A budapesti Nemzeti Múzeum lépcsőkar szélessége 1.80 méter, tehát a miénkkel megegyezik és megfelel.

4., Amennyiben a lépcsőkarszelesség elegendő nem volna, úgy az ajtószélességek (1.50 m) még kevésbé felelhetnek meg, vagyis ha a karszelességet nagyobbítjuk, akkor logikusan az ajtó szélességeket is mindenütt nagyobbítani kellene, ami újabb tervváltoztatással és költségöbblettel járna.

5., Amennyiben a lépcsőszelességet nagyobbítanánk, úgy a 2.40 m széles lépcsőt (szabályzat szerint) középben fallal vagy vasgerendával kellene alátámasztanunk, ami az alatta levő pincelépcső teljes megváltoztatását vonná maga után, esetlegesen azt, hogy a pincelépcsőt teljesen másként kellene alapoznunk és a levegőelzárás is tökéletlenebbé válna, mint most.

6., Esztétikai szempontból pedig határozottan hátrányos volna a változtatás, miután az előcsarnokból való látkepe teljesen megromlana a lépcsőháznak, ami az egész épület első benyomásának nagyon ártana; illetőleg maga után vonná az előcsarnok változtatását is.

Mindezen okokat figyelembe véve, és ehhez hozzáadva még azt is, hogy a tervátdolgozás időt veszen igénybe, úgy, hogy az építés előhaladása hátráltatva volna, kérem a m[é]lyen tisztelt Építőbizottságot, hogy a tervváltoztatás szándékától elálljon, és az épület lépcsőházát a mai tervek szerint építsük fel.

Amennyiben azonban megmaradna a tervváltoztatás szándéka mellett, úgy kérem értesítését, hogy elkészíthessem a módosított terveket és hamar felterjeszthessek azt a M[úzeumok] É[s] K[önyvtárak] O[rszágos] F[őfelügyelősége]-hoz jóváhagyás végett, addig pedig az építést az épület egész közép részén kérem nevében és felelősségemre az ellenőr úrral be-szünttetni.

Sztána, [1]911 szept. 2
Igaz tisztelettel
KÓS Károly
tervező és művezető építész

9.

Székely Nemzeti Múzeum
tekintetes
Építőbizottságának
Sepsiszentgyörgy

CSUTAK Vilmos múzeumőr
úrnak

Kedves barátom!

Szíves soraidat vettem de sajnos, nem tehettem eleget annak, hogy ma reggel ott legyek, mert egy éjszakai kiránduláson úgy meghűltem, hogy már-már erősebb következményektől féltem. Hála Istennek, ez nem következett ugyan be, de nem utazhattam el. Kérlek, ne haragudjatok ezért reám.

Most pedig kérlek írd, vagy írasd meg, hogy mikor jöjjenek. Nekem tökéletesen mindegy, melyik napon, tehát ti határozzátok meg, én készen vagyok. Nagyon-nagyon kíváncsi vagyok már. Remélem, hogy a földszint és emelet hamar felmegy, az alapokkal és cikloppal rendesen lassú tempóban haladnak. Kérlek tehát, tudósíts és mostmár bizonyosan ottleszek.

Feleséged kezeit csókolom; feleséged üdvözlését küldi. Igaz szeretettel üdvözöl

Sztána, [1]911 okt. 5.
KÓS Károly

10.

Székely Nemzeti Múzeum
tekintetes
Építőbizottságának
Sepsiszentgyörgy

Igen tisztelt Polgármester Uram!

Szíves kérdésre válaszolva, van szerencsém azt adni felvilágosítást, hogy:

1., Én magam a földszintes múzeumóri lakóház tervezésénél is azt vettem irányadóul, hogy a ház minél olcsóbban legyen kiképezhető. Miután pedig tűzveszély, vagy már efféle nem igen fordulhat elő, illetőleg az éppen úgy hat akkor is, ha külön mennyezet készül is, én oda csak sűrűgerendás fedélszékét gondoltam (kötőgerendák egymástól 1.00 m tengelytávolságban). Ezeket a gerendákat alul borítva és stukatúrral; a gerendákra felül 3 cm-es hornyolt deszkaborítás, arra földfeltöltés 8-10 cm vastagon, 5 cm-es agyagozás és leöntés és porondozás. Ez teljesen elegendő és kár volna, annyira drágítani külön fődémmel, ami végeredményben tűz ellen nem biztosít. Az agyagozás, illetőleg földfeltöltés bőségesen szigetel.

Ezzel a felvilágosítással talán elértem azt, amit mindig szeretnék, hogy lehetőleg olcsón készüljön a ház és azért mégis jó legyen.

Sztána [1]911 dec. 1.
Igaz tisztelettel
KÓS Károly

11.

Igen tisztelt Polgármester Uram!

Miután eljött a Karácsony és közel az újesztendő, és a Múzeum is hál' Istennek olyan stádiumban van, hogy sorsa felől már nyugodtak lehetünk, vagyis műszakilag kifejezve: a tetőt állítják, igenkérlek, hogy ha csak lehetséges, tiszteletdíjam II. részletét mely most esedékes, számomra kiutaltatni, illetőleg (pénzes levélben) elküldeni szíveskedjél.

Nem kérésem a pénzt, de rászorultam, mert nincs pénzem, a karácsony elvitte. Nagyon kérlek, hogy a pénzt minél előbb küldesd el, nehogy kölcsönökre szoruljak, ami keserves dolog, tapasztalásból tudom.

Addig is boldog karácsonyi ünnepeket kívánok Polgármester Uramnak és a Múzeumnak is.

Sztána [1]911 dec. 23.
Igaz tisztelettel
KÓS Károly

12.

Székely Nemzeti Múzeum
tekintetes
Építőbizottságának
Sepsiszentgyörgy

Tisztelettel kérem a tek[intetes] Építőbizottságot, hogy miután a Múzeum építkezésének első része, a

falazás annyira befejeződött, hogy a tetőszéket rakják; kérem tiszteletdíjam II. részletét, 2500 K-t, szóval ket-tőezeröttszáz korona – fillért részemre kiutalványozni.

Sztána, 1[911] dec. 23.
Igaz tisztelettel,
KÓS Károly
tervező és művezető építész

Károly KÓS și Muzeul Național Secuiesc (Rezumat)

Arhitectul KÓS Károly, de bun renume deja la vremea respectivă se apucă de elaborarea planurilor Muzeului Național Secuiesc în toamna anului 1910 și își efectuează prima sa vizită de lucru la Sf. Gheorghe în aprilie 1911. La sfârșitul lui august încep să se ridice zidurile, iar în 1913 toate cele trei clădiri sunt predate proprietarului: cele trei comitate secuiești (Trei Scaune , Ciuc, Odorhei). Dintre cele 12 scrisori ale lui KÓS având ca subiect construirea muzeului și păstrate în arhiva Muzeului Național Secuiesc una singură a fost publicată până acum. Scrisorile au fost adresate lui Ferencz GÖDRI, marele primar căruia Sf. Gheorghe îi datorează aspectul său urban de azi (8), Comitetului de Construcție (5), respectiv custodelui (directorului) muzeului, Vilmos CSUTAK (1) (există suprapuneri) și ne permit nu numai urmărirea desfășurării evenimentelor, dar și a poveștii unor relații interpersonale, de la începuturile oficiale până la cele cordiale.

Károly KÓS and the Székely National Museum (Abstract)

Károly KÓS started the plans for the building of the Székely National Museum in the autumn of 1910, but he first travelled to Sepsiszentgyörgy in April 1911. The building of the walls started at the end of August, and in 1913 all the three buildings were handed over to the owner: the three Székely seats (Háromszék,

Csik and Udvarhely). Of the 12 letters referring to the building of the museum, written by KÓS and preserved in the Székely National Museum, only one has been published. The letters addressed to the mayor Ferencz GÖDRI (8), to the Board of Councils (5), and to Vilmos CSUTAK, the director of the museum at that time, provide an insight into the relationship of the artist to the customers.

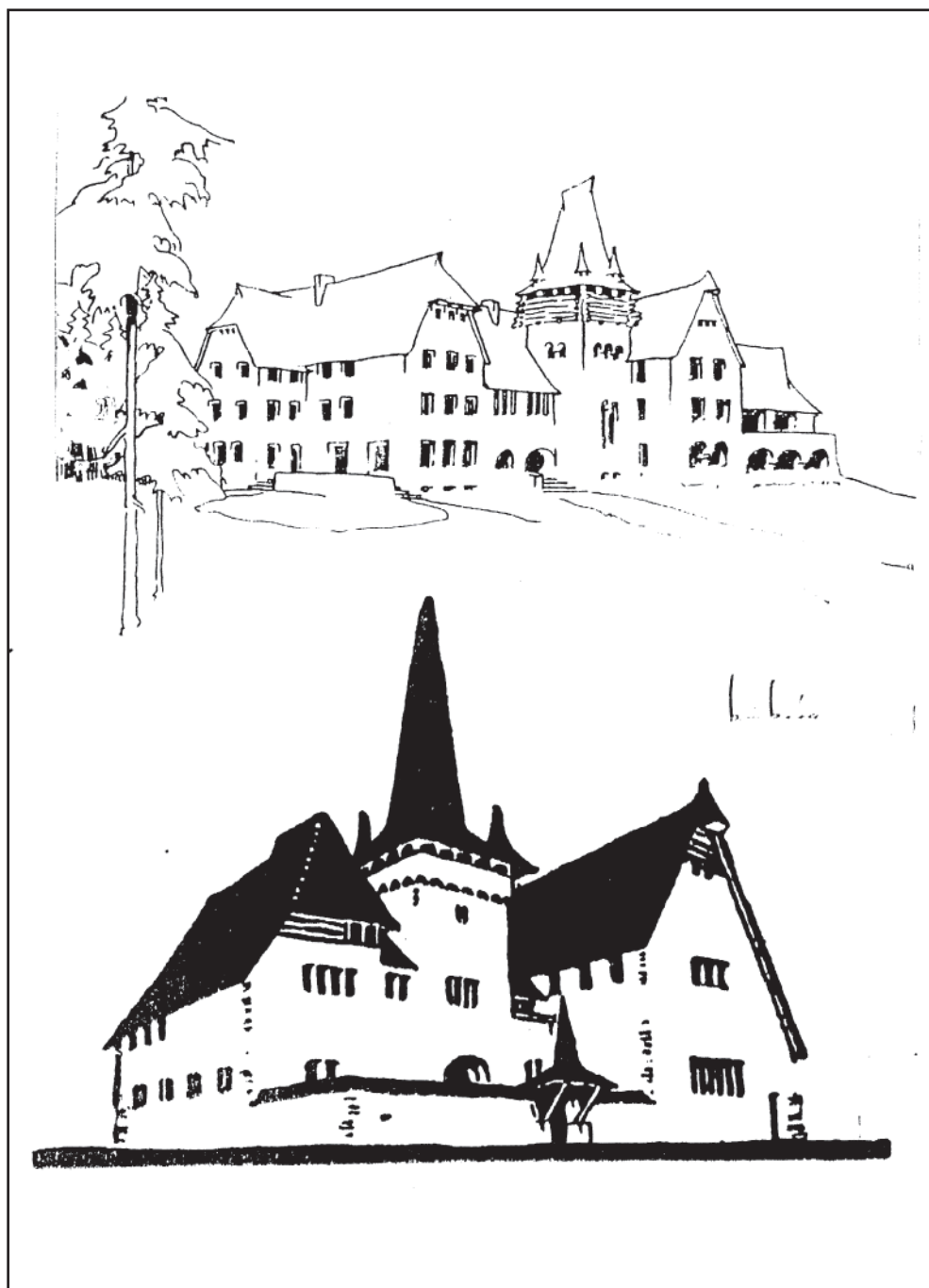

1. ábra A Székely Nemzeti Múzeum alaprajza. KÓS Károly kezdeti „naturalista elgondolásában” (Anthony GALL gyűjtése) illetve megvalósult, letisztult változatában (közölve az 1929. évi Emlékkönyvben) .(K.A.)

2.ábra A Székely Nemzeti Múzeum távlati képe. KÓS Károly korai, részletező rajza (Anthony GALL gyűjtése), illetve a megvalósult épület, az 1929. évi Évkönyv címlapjához készült KÓS-grafikán (K.A.)

Igen békés Pogánymező-Uton!

Ésörvönben is történetek kerek, hogy megérkei len-
 kére csak most válnak. De kié kié, csak egy-
 asz jöttöm a levélre, most ott voltam Pesten
 el híre, kérek elvinnem építkezési terveimet
 ezüst két kérelmet és egy a múzeumról és György-
 tól. Országos főfelügyelőre és egyúttal kérem
 kitérte a helyi bírósági, elnökségen, hogy kérem
 nemcsak magamnak igen igen örömmel nem
 szellemi erővel, mint éppen az. Közben eddigi minden
 munkáimmal, minden dolgom nem volt máis,
 mint éppen a mi eddigi: magam névelni, a névelési
 és katechetikai megismerésnek, építkezési és jog-
 szerinti, egyéni és más magamra névelni kérelmek
 névelni megismerésnek, hogy annak alapján dol-
 gomat, kérem valaminek, ami belin – magyarsá-
 gon.

És a feladatot még fogom jól, mint juttatni eddi-
 gi munkáimmal és mint továbbra, hogy tovább
 csak az ott maradjék.

De továbbra még igen békés Pogánymező-
 Uton, ha a pennán eljártok tovább. Hosszú
 tárgyunkat.

Teljesen a magamra névelni az ott történet-
 ké kértem, az ottani névelni az ottani építkezési
 munkáim, aki ottani névelni volt, mint az ottani és egyúttal
 a munkáim, névelni az ottani és, mint az ottani névelni
 telen, hogy a névelni nemcsak múzeumot csak egyéni,
 olyan névelni építkezési. Hogy el hozza a fogócskák,
 azt nem hiszem, és névelni az ottani névelni
 mint máis névelni a névelni kérelmek kérelmek
 és.

elvitelnem az ottani egy és máis dolgot névelni és
 magamra is névelni, mint az ottani és egyéni és
 névelni névelni, a főfelügyelőnek és a magam
 névelni névelni kérelmek, mint az ottani – történet,
 hogy továbbra ott az ottani magam – hogy békés-
 kérelmek kérelmek a múzeum névelni, és történet
 igen békés Pogánymező-Uton, hogy kérem
 kérelmek, kérelmek, az építkezési névelni és kérelmek
 kérelmek névelni minden névelni kérelmek kérelmek
 magamra névelni, van névelni névelni, hogy
 kérelmek és névelni, hogy kérelmek és névelni
 és névelni, és névelni névelni magamra névelni
 fogom kérelmek, mint az ottani névelni kérelmek,
 hogy ottan ottan névelni kérelmek és névelni.
 Magamra névelni kérelmek, az ottani és névelni, magam
 névelni jó névelni névelni, mint az ottani és névelni
 névelni magamra.

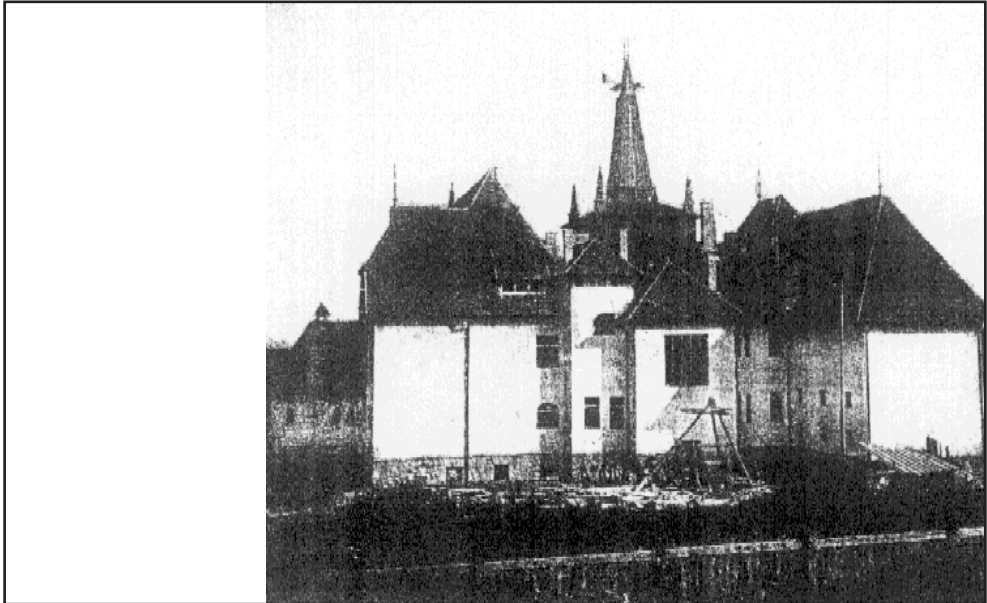
És egyéni történetek kerek a kérelmek és kérelmek
 névelni névelni, de névelni, hogy továbbra névelni
 névelni névelni.

Igen békés Uton!

Budapest 1911. apr. 10

Károly Kós
 építész.

3. ábra KÓS Károly 1911. ápr. 10-i válasza GÖDRI Ferenc sepsiszentgyörgyi polgármester levelére

4. ábra A Székely Nemzeti Múzeum főépülete 1912-ben a múzeum-kert felől (GERE István felvétele a fotótárban. Katalógusszám: 13). (K.A.)

